

Inskriften slutar med en uppmaning: *Raði sa kunni* »Tyde den som kan». Liknande förekommer i flera andra inskrifter: *raði : sar : kuni* Sö 213, *raþe sa er kan* Kareby-funten (L 1975; se *Fornvännen* 1949, s. 49 f.), *raði · tekr · þar · ryn si · runum · þim sum · bali · risti* U 729, *raðu* U 11, U 29, *raðisi* U 328, *raþ runor þar rakinukutu* Vg 119, möjligen också *raþ : sa ar kan* Vg 129 (enligt S. Bugges försök att tyda den svårt skadade inskriften).

Ordföljden (*Sialfr hiogg Aurikr* ...) tyder på att senare delen av inskriften har metrisk form, såsom redan Dybeck och senare Brate ha förmodat:

Sialfr hiogg Aurikr æftir sinn faður
runir þessar. Raði sa kunni.

Ornamentiken är utförd med stor skicklighet, allra helst som man knappast kan förmoda, att *Aurikr* har varit någon tränad ristare. Så vitt man vet, har han icke ristat någon runsten mera än denna. Det vittnar om att runstensornamentiken under sin blomstringstid måste ha gjort ett mycket starkt intryck, så att den hos konstnärligt lagda naturer kunnat framkalla individuella mästerverk. Det skriftbärande rundjuret har sin kropp upplagd på ett från många inskrifter välkänt sätt, men detaljerna äro elegant utformade, och den säkra rytmiken åstadkommer en mycket god helhetsverkan. På övre delen av stenen, där man skulle kunnat vänta ett kors, är i stället en vingad drake inkomponerad. Längst ned avgränsas ristningsytan av en s. k. repstav.

888. Ångelsta, Skogstibble sn.

Pl. 161.

Litteratur: Tidningen Upsala ²⁴/₈ 1911; Upsala Nya Tidning ²/₅ 1936.

Runstenen står på ett litet ouppodlat stycke mark mellan åkrarna, 200 m. VNV om Nytorp, 500 m. SÖ om Ångelsta gård.

Stenen omtalas första gången i en notis i tidningen *Upsala* den 24 aug. 1911: »Förstörd runsten. Vid Ångelsta i Skogs-Tibble socken stod förr en runsten som sedan åtskilliga år tillbaka varit spårlöst försvunnen. Efter anmälan af hemmansägaren J. Jansson i Skillsta har det emellertid nu utrönt, att ett stycke af denna sten finns inlagd i en dikestrumma i närheten af Ångelsta gård. Utan tvifvel äro andra stycken af runstenen inlagda i samma stentrumma. En undersökning, huru härmed förhåller sig, torde vara väl befogad.» År 1935 togs stenen upp ur dikestrumman och flyttades 75 m. åt NNÖ till sin nuvarande plats.

Grå granit. Höjd 1,19 m., bredd 0,40 m. Ristning finnes på två sidor. Mycket grunt huggen, delvis endast en skrapning i stenens yta. Av allt att döma har dock ristningen tillkommit under forntiden, ett försök av en icke runkunnig man att rista en runsten. I slingan upptill finnas spår av runliknande tecken; de ge dock ingen mening.

889. Västerby, Ålands sn.

Pl. 161.

Litteratur: B 371, L 81, D 1:151. J. Bureus, Fa 5 n:r 487, Fa 1 s. 104; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 187; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 258; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 425; UFT h. 4 (1875), s. 78; G. Stephens, ONRM 3 (1884), s. 351 f.; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 30 f.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10:1); Bureus, kopparstick (Ff 6 n:r 191); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 371); Dybeck a. a.

75—496298. *Upplands runinskrifter*.

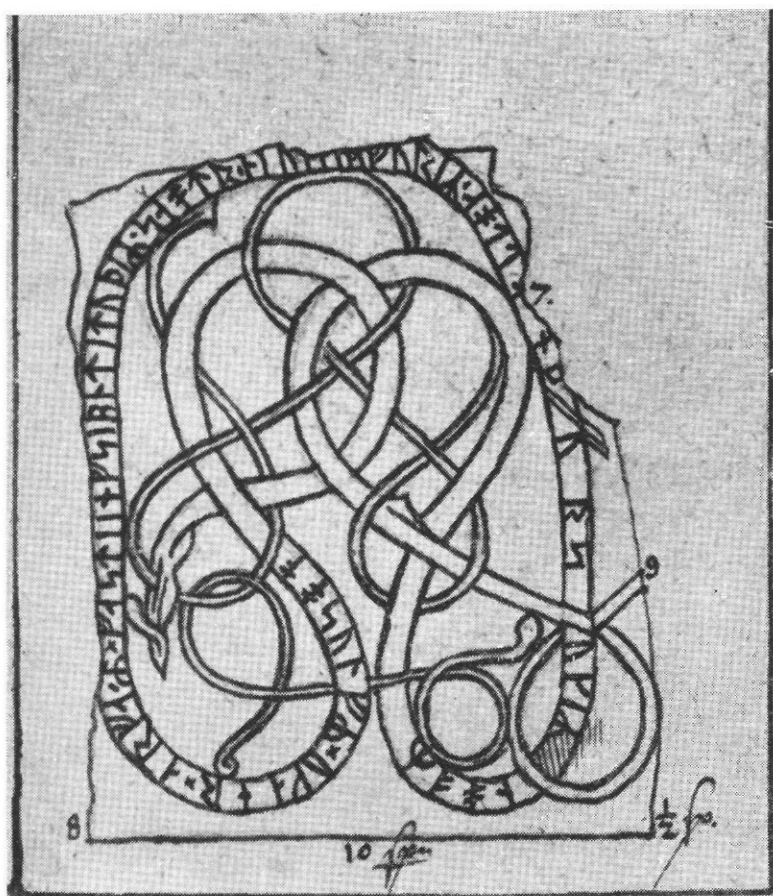

Fig. 399. U 889. Västerby, Ålands sn. Efter teckning av Rhezelius.

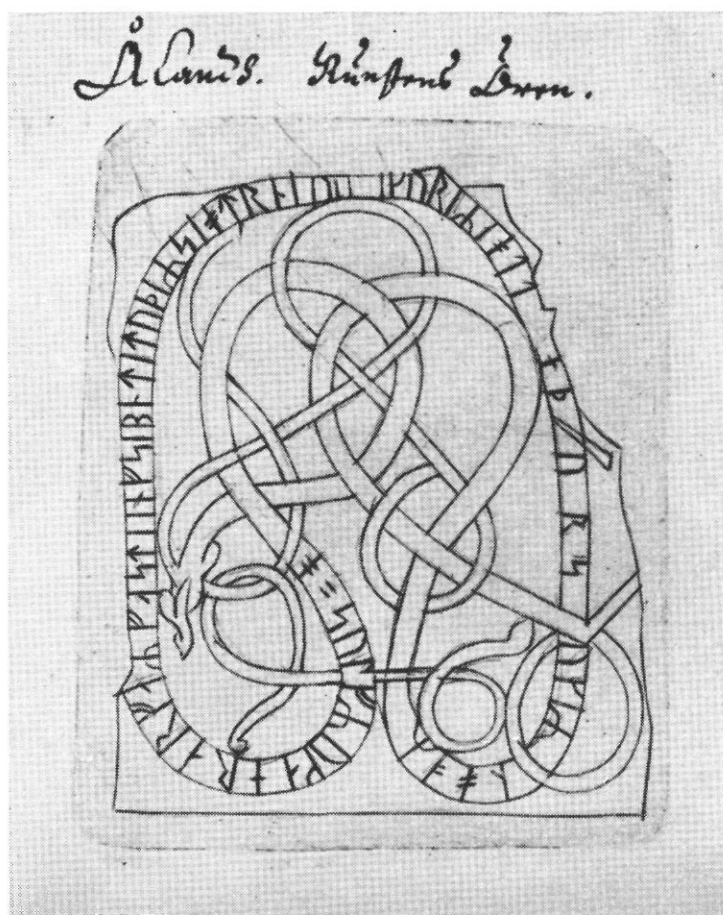

Fig. 400. U 889. Västerby, Ålands sn. Efter kopparstick av Bureus.

Runstenen står i kanten av en åker, 6 m. V om landsvägen Ålands kyrka—Järlåsa, 250 m. NV om vägskälet, där denna väg tager av från landsvägen Uppsala—Heby, 400 m. SÖ om Kölva gårds huvudbyggnad. Straxt S om runstenens plats går landsvägen över en bäck, som utgör ett tillflöde till Sävaån, och stenen har sålunda utan tvivel varit rest invid en bro. Ristningen vetter åt Ö, d. v. s. mot vägen. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Skattmansö».

Runstenen finnes avbildad av Rhezelius (Fa 10: 1); platsen anges sålunda: »Åland Sochn. Melan Kiölewadh och Westerby på Runstens örn». Fa 5: »Runstensören». — Prosten P. Simmingh meddelar i sin »Förteckningh på Gamle Stenar, Högar och Ättebackar uthi Præpositura Hagundensi» (1669), som ingår i *Ransakningarna*: »Emillan Köllwad och Wästerby wijdh en broo, Runstensbro benämnd, Runstenar kullfallne 3». Några år senare (1677) uppger länsmanen And. Pehrsson Rox i sin relation, att vid Västerby finnes en runsten. På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes påskriften: »Ålandh Westre byn» (B 371: Västan by», L 81: »Vestra byen»). — Dybeck: »Runstenen står vid landsvägen, mellan Westerby (Ålands kyrka) och Kölfva. Han har förut legat å marken och derunder blifvit till en del afslagen. Restes åter för fem år sedan [d. v. s. 1857 eller 1858]. Det felande stycket finnes icke bland de många flisor, som ligga i närheten af honom.» Beskrifningen till Geologiska kartbladet »Skattmansö» (1865): »S.O. om Kölfva, vid landsvägen».

Att det skulle ha funnits tre runstenar vid »runstensbron» mellan Kölva och Västerby, såsom prosten Simmingh uppger, är säkerligen ett misstag¹. Möjligen har det funnits flera resta stenar utan inskrift, men de äro i så fall numera förkomna. Efter den ristade stenen har platsen fått sitt namn, »Runstensören».

Röd granit. Höjd över nuvarande markytan 2 m., största bredd 1,84 m. Ett stort stycke är avslaget på stenens vänstra sida, såsom redan Dybeck har anmärkt. Det fanns emellertid på de

¹ Samma uppgift finnes verkligen i en förteckning, som ingår i *Ransakningarna* (F 19: 1, s. 11—14), men denna är uppenbarligen i fråga om Hagunda hd sekundär i förhållande till Simminghs relation och saknar självständigt värde.

äldsta avbildningarna från 1600-talet, där inskriften är nära nog fullständig. Dessutom är stenen kantstött upptill och på h. sidan, varvid även inskriften har blivit skadad. Längre ned på h. sidan har ett stycke av ytan flagrat av, varvid också en del av runslingan har gått förlorad; skadan fanns redan på 1600-talet. Även i övrigt finnas en del mindre avflagringar. Ytan är ganska skrovlig. Ristningen är tämligen djupt, men ojämnt huggen.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre läsningar):

aosu[⁵]fr̥ · ukair × arfar × fast¹⁰[t---fs · stin ritu þir saotr · nau---] u furir · aot · -anþursuki ... noar⁷⁰

Asulfr ok Gæirr, arfar Fast-... stæin rettu. Þæir... fyrir and...

»Åsulfv och Ger, arvingar av Fast-... uppreste stenen. De... för ande...»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. Bst i 1 a är svag, ej fullt säker. 2 o är tydlig; likaså de följande 3 s, 4 u och 6 f. Hst i 5 l är tydlig, men intet spår finnes av bst, fastän stenytan här förefaller oskadad. V. bst i 7 r är borta; hst och h. bst äro tydliga. Alla runorna i 8—12 ukair äro säkra. Ordet 13—17 arfar är klart. a-runorna här liksom överallt i inskriften med bst endast t. v. om hst. Bst i 18 f äro matta, men säkra. 19 a säkert. Den följande runan är helt oklar, möjligen ett s med övre stapeln borta. Därefter nedre delen av en hst. — 49 u är den första säkra runan i slingan vid stenens topp. Därframför nedre delen av fem stavar. De båda första stå varandra så nära, att de säkerligen ha utgjort ett u eller ett r. Intet sk efter 49 u. 51 u är icke stunget. H. bst i 57 t är borta. Efter ett sk följer r. 58, större delen av en hst; intet spår av bst. Av 59 a finnes nedre delen i behåll; bst är djup och tydlig. Därefter nedre delen av en hst; bst till n, något lågt ansatt, förefaller säker. De följande sex runorna 61—66 pursuk äro tydliga. Något sk kan ej spåras. 67 i står nära en flagring. Intet spår kan märkas av någon bst. Sannolikt är runan i; tänkbart är, ehuru mindre sannolikt, k; däremot icke f. Genom flagringen ha sannolikt fyra runor gått förlorade. 68—71 noar är tydligt.

Rhezelius (F a 10: 1): aosu⁵fr̥ × ukaer × arfa · r × fast ---nf sibn titu þir · saotr · niu --- u furir · aot t-¹⁰þ-ursukir ... noar. — Hadorph och Leitz (B 371): aosu⁵fr̥ × ukair × arfar fastilifs · stin ritu lir saotrnau --- u furir · aot iain þursuki ... noar. — Dybeck: aosu⁵fr̥ × ukair × arfar × fast ---y furir · aot it: nþursuki ... noar:

Ristningen påminner om Öpir, men ornamentiken är mer degenererad än hos denne. De organiska detaljerna i runslingan äro inskränkta till ett långsträckt, smalt huvud utan öga och en ännu smalare, tvåtaig fot. F. ö. är ristningsytan fylld av ett oroligt linjespel. Också ristarens kännedom om runorna tycks ha varit bristfällig. Han tecknar långt a, åtminstone nasalerat, med digrafen ao: aosu⁵fr̥, aot. Förmodligen är också oa i 68—71 noar en digraf, och inskriften har slutat med ett -nar, vare sig detta är tillhört en pluralform eller genitiven av ett namn. 8—12 ukair torde vara 'och' jämte ett namn; k skall alltså läsas två gånger. Nam-

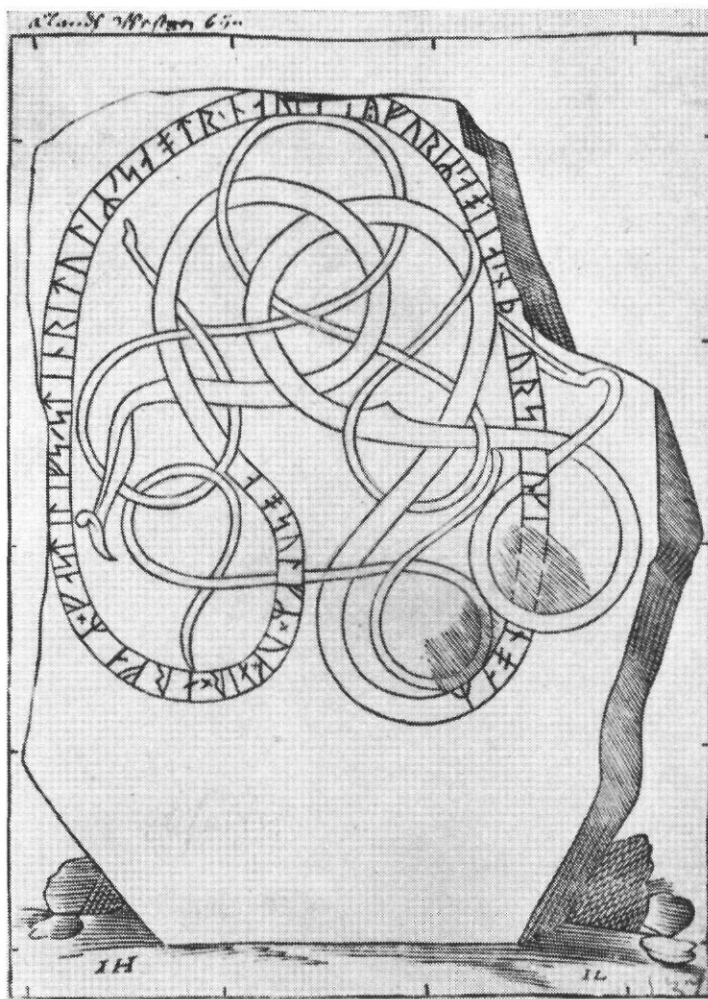

Fig. 401. U 889. Västerby, Ålands sn. Efter B 371.

net måste vara *Gæirr*. Men ristaren är i så fall osäker i bruket av *r* och *ṛ*. Inskriften är svårt skadad, och detta i förening med ristarens ofullkomliga ortografi har vållat, att den endast till en del är möjlig att tolka.

Asulfr är, märkligt nog, ett mindre vanligt mansnamn. Utom här förekommer det endast i en runinskrift i Uppland (U 40) och en i Gästrikland (L 1057). I medeltida urkunder finnas (enligt Lundgrens namnordbok) ett par belägg. Vidare ingår det sannolikt i ortnamnet *Asulstadh* (Vårdnäs sn, Östergötland). Namnet *Asulfr* förekommer på ett par danska runstenar och under vikingatiden i England, men är från medeltiden helt okänt. Vanligare synes det ha varit i Norge och på Island (Lind). — Om namnet *Gæirr* se U 461, där dock belägget från L 329 Stäket (= U 605) bör utgå.

S. Bugge förmodar, att 38—42 *saotr* är felristning för *staotr standr* l. *stændr* 'står'; jfr 1—7 *aosulfr* och 55—57 *aot*. Också i 68—71 *noar* betecknar *oa* nasalt *a*, beroende på närmast föregående *n*. 43—45 *nau* anser han vara fel för *nar nær* 'nära' (med *r* i stället för väntat *ṛ*). Hela inskriften är enligt Bugge versifierad, och den kan återges sålunda:

<i>Asulfr ok Gæirr,</i>	<i>arfar Fastulfs,</i>
<i>stæin rettu þæir,</i>	<i>stændr nær [braut]u,</i>
<i>fyrir and [fa]ðurs</i>	<i>[hi]ogg[u ru]nar.</i>

»Aasulv og Geir Fastulvs Arvinger, en Sten reiste de, den staar nær ..., for Faderens Aand hugg de Runer.»

Åltomta bro.

Vid Åltomta bro, som ligger på gränsen mellan Ålands och Vänge socknar, finnes en runsten. Se U 911.

890. Österby, Ålands sn.

Pl. 160.

Litteratur: L 82, D 1: 152. J. Bureus, Fa 5 n:r 489, Fa 1 s. 105; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 186; Ransakningarna 1667—84; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. II; F. Burman i Nova Acta Soc. Scient. Ups. Vol. 5 (1792), s. 311; UFT h. 4 (1875), s. 79.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10: 1); Bureus, kopparstick (Ff 6 n:r 192); träsnitt i O. Rudbeck, Atlantica 3 (1698), s. 56 fig. B; Dybeck a. a.

Runstenen står i parken vid Österby, 80 m. SV om huvudbyggnaden, 10 m. SV om landsvägen Uppsala—Heby. Ristningsytan vetter åt SÖ.

Stenen är tecknad av J. Rhezelius (Fa 10: 1) och med hans läsning upptagen i Bureus' renskrivna samling av inskrifter (Fa 5). Platsen var enligt Rhezelius: »Ålandz Sochn Melan gårdarna i Österby». — I *Ransakningarna* meddelas (1677), att vid »Österby finnes 1 Runsteen». Märkligt nog finnes stenen icke upptagen i Peringskiölds *Monumenta* eller i *Bautil*. — O. Celsius har gjort en anteckning om »En ny sten på gården hos fru Rosenstedt i Åland Sn». Förmodligen är det U 890 som avses. Celsius har emellertid icke själv sett stenen. — Liljegren känner inskriften endast genom Fale Burmans utgåva av Bureus' samlingar. — Dybeck: »För närvarande ligger denne Runsten på en af gårdarne i Österby. Ristningen är delvis utplånad samt synes äfven vara genom upphuggning förderfvad, särdeles inskriftens sednare del.» UFT h. 4 (1875) meddelar detsamma, endast med den ändringen, att i stället för Dybecks förmodan om inskriftens »upphuggning» säges, att den är »mycket svårläst, särdeles inskriftens senare del. Enligt vad som uppgavs vid vårt besök på platsen år 1948 låg stenen tidigare på en gammal tomt ett stycke Ö om nuvarande huvudbyggnaden, men flyttades av arrendatorn Emil Edsberg till sin nuvarande plats. På stenens baksida finnes också följande inskrift inhuggen: »Üprest juni 1880 Emil Edsberg».